

JOSEF KAPINUS

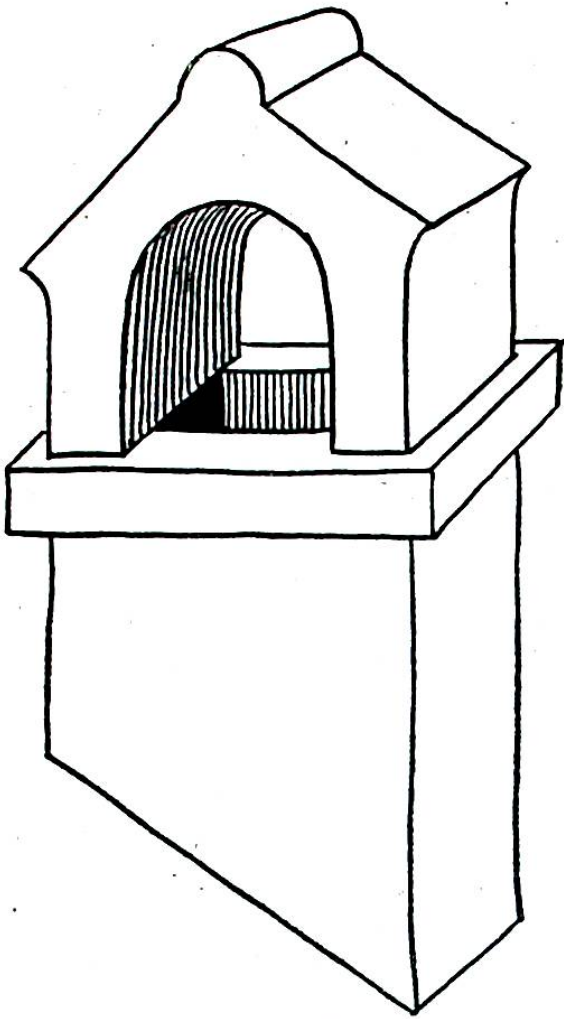
Barokní komíny na Jaroměřicku

Od počátku tohoto století projevovala se snaha po zlepšení bytové kultury a zúčelnění hospodářského stavebnictví i na našem horáckém venkově a tak pomalu mizely typické vesnické chalupy. Dnes jest vzácností najíti na vsi doškovou střechu s mohutným bílým komínem, zakončeným velikou zaklenutou hlavou.

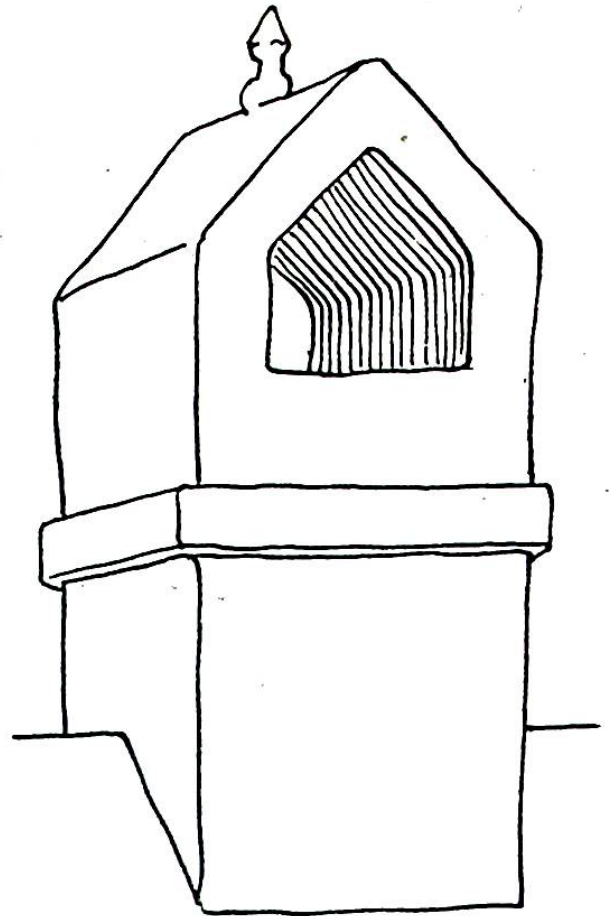
Tyto bílé komíny vyrůstaly nad rozsáhlým ohništěm „černé kuchyně“ a ústily do nich i vývody z bachraté pece, v níž se pekávalo několik velikých bochníků žitného, fenyklem vonícího chleba. Také stará kachlová kamna z vedlejší světnice ústila do tohoto komína, který v zimě po zabíjačce sloužil i za udírnu. Proleželé šrůtky vepřového se v něm vztyčovaly na vysokých rozsochách spolu s větví jalovce. Šel-li o masopustě vesnicí průvod maškar s hudbou, těšily se tyto udírny všetečné pozornosti rozpustilé chasy.

Horácký venkovan či řemeslník, ač byl obyčejně chudý, stavěl si svou chalupu vždy s láskou a citem pro krásu věcí; také staří zedníci i jejich mistr viděli v každém individuálním řešení stavebního problému otázku své cti, vkusu a důmyslu. V našem horáckém vlnitém terénu bylo nutno přistupovat ke každé stavební ploše jinak, ať již to byla příkrčená chalupa nebo rozložitý selský dům na návsi. Proto je každá naše vesnička, ba každá usedlost, tak vkusně začleněna do rámce krajiny. Náš sedlák, zvláště když se zbavil robot, pošilhával po velikých barokních stavbách a zruční zedníci dovedli vyhovět selské pýše. Přeletělo sto let a všechny tyto chalupy i staré výstavné selské usedlosti se svými fasádami a ozdobnými štíty zestárly. Naši venkované opustili tradiční vkus a dali se lehkomyšlně svést k bezmyšlenkovitému napodobování městských staveb. Zásahu o to měli venkovští zedníci, kteří v letech nastupujícího kapitalismu stavěli po léta činžáky ve městech, zejména ve Vídni.

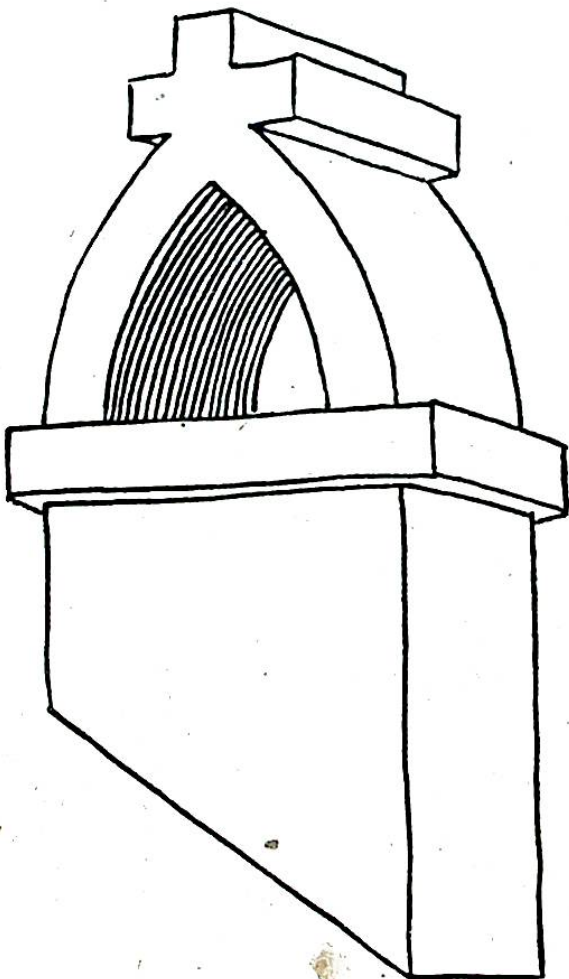
Dnes těžká motorová vozidla otrásají vesnicí a chvění kamenité půdy se pro-

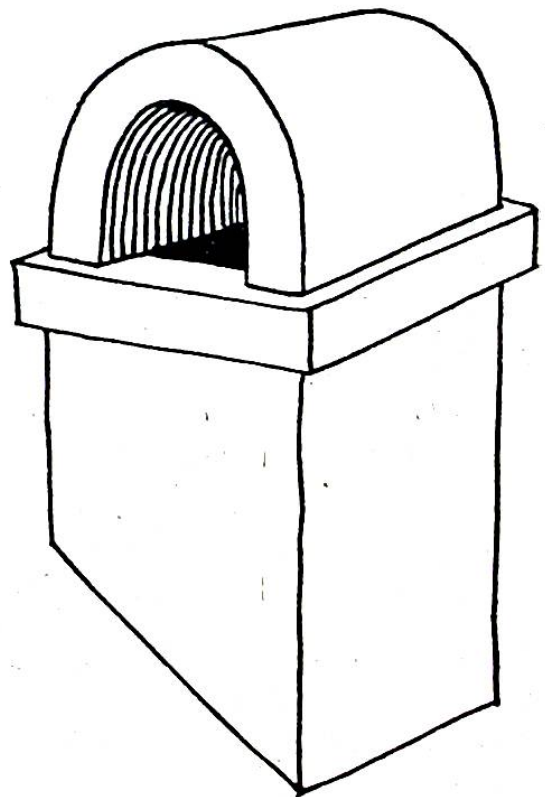
Jaroměřice.

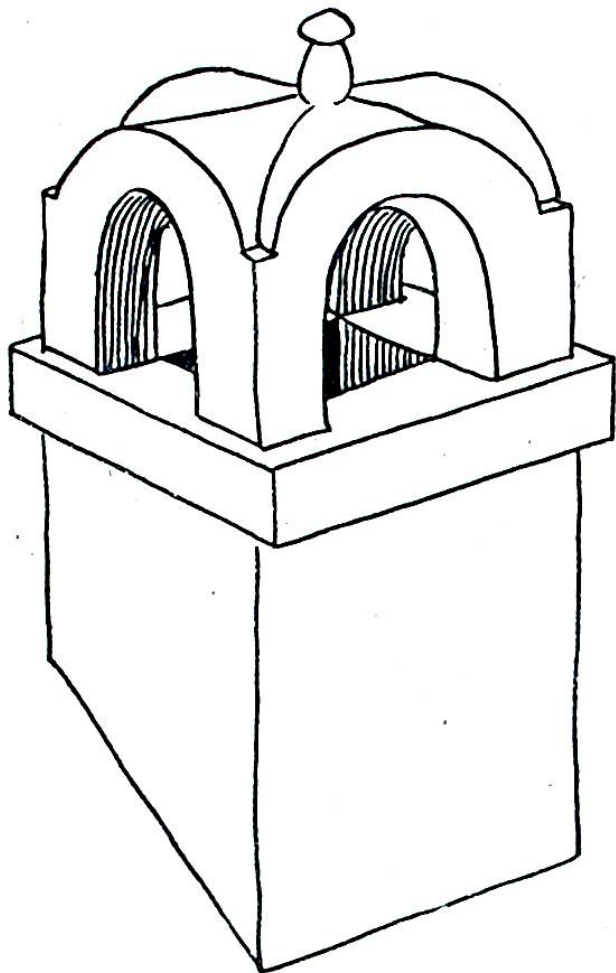
Jaroměřice, Blížkovice.

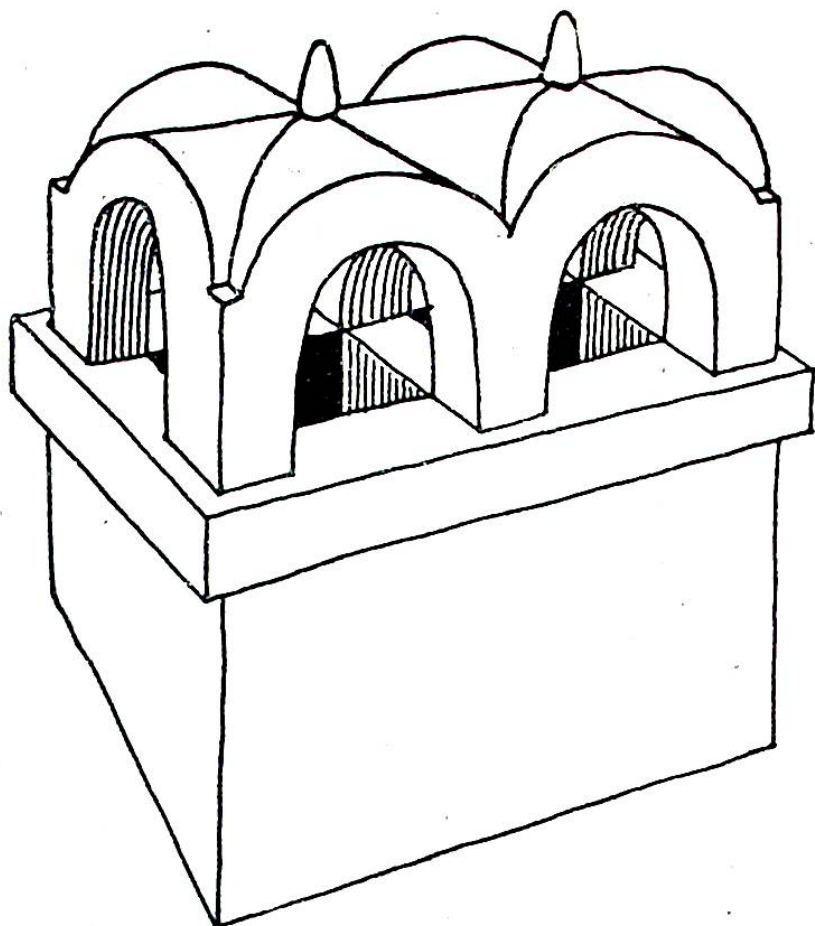
Láz, Příštpo.

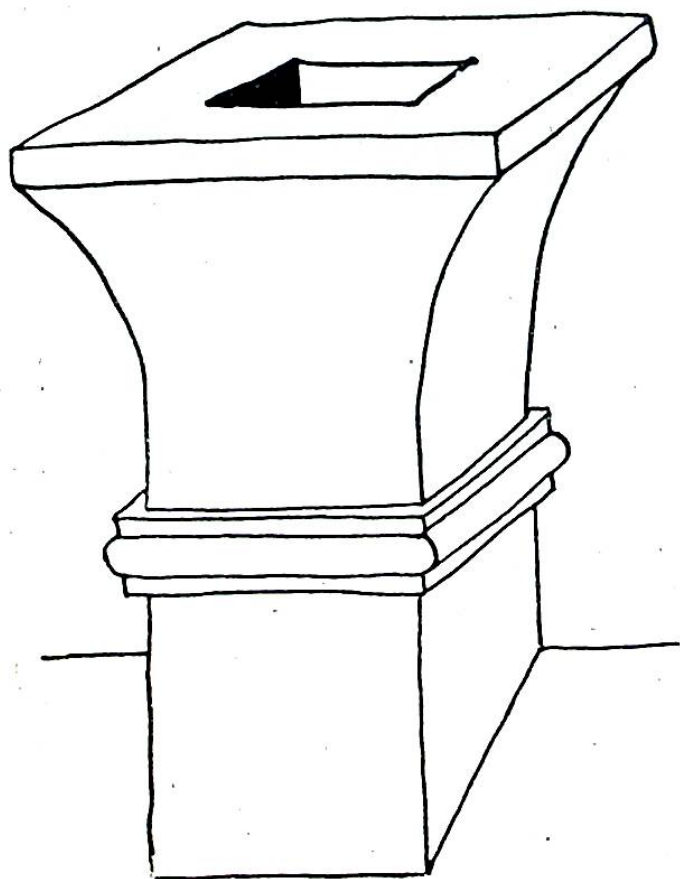
Kdousov, Blížkovice, Ohrazenice.

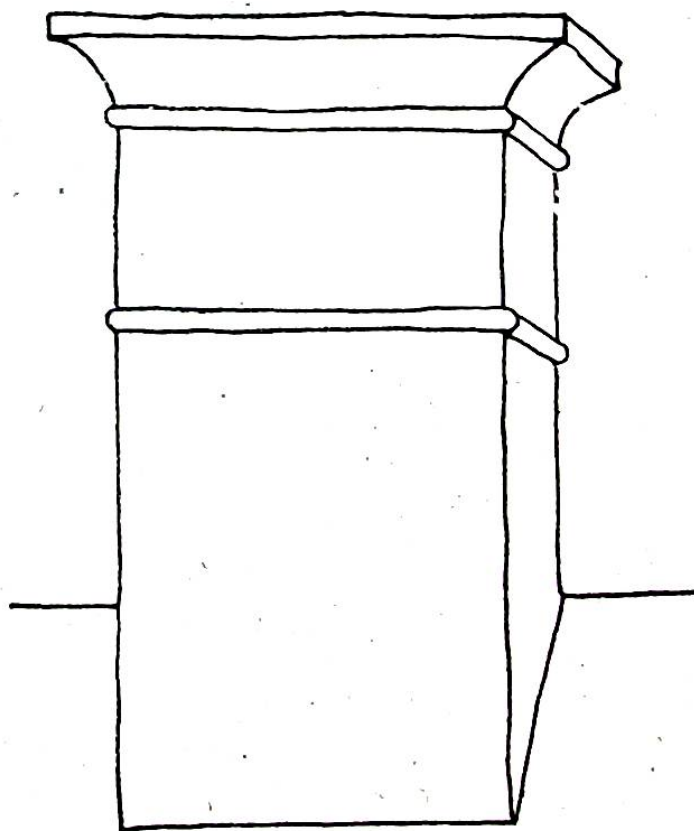
Jaroměřice
(deputát. domek z r. 1642).

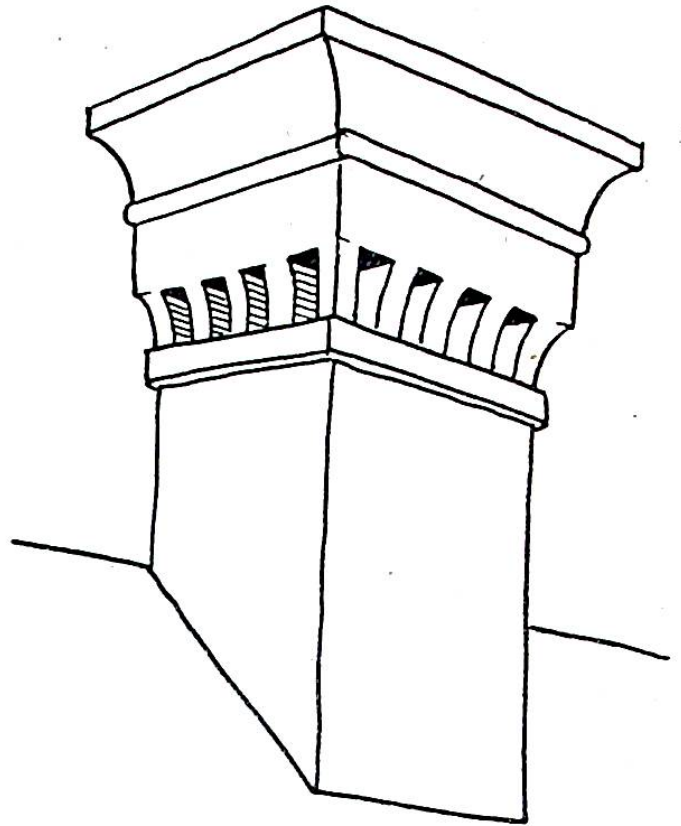
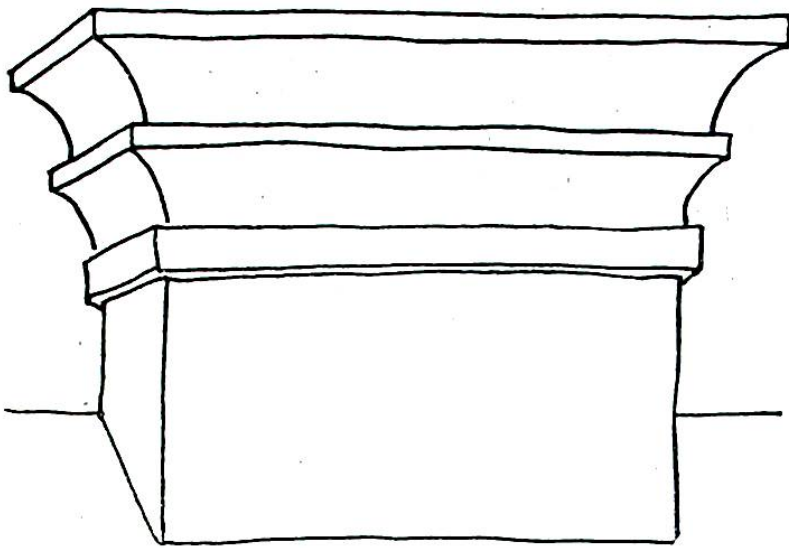
Jaroměřice
(svatomarkétský dům proti kostelu —
kolem r. 1650).

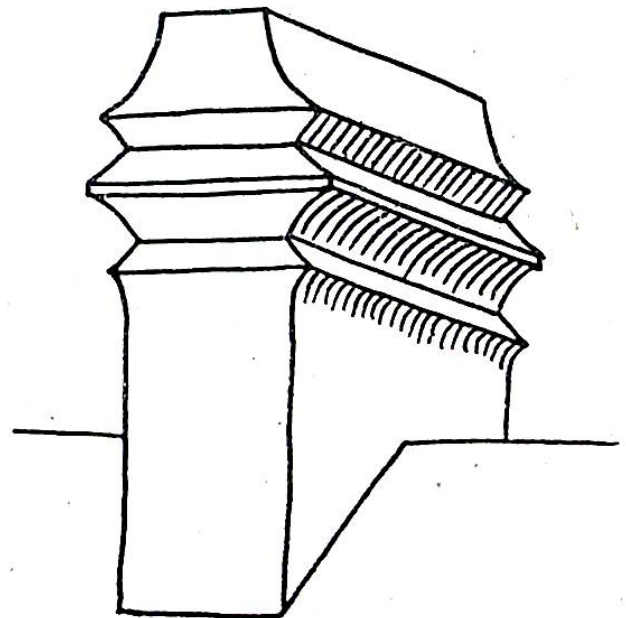
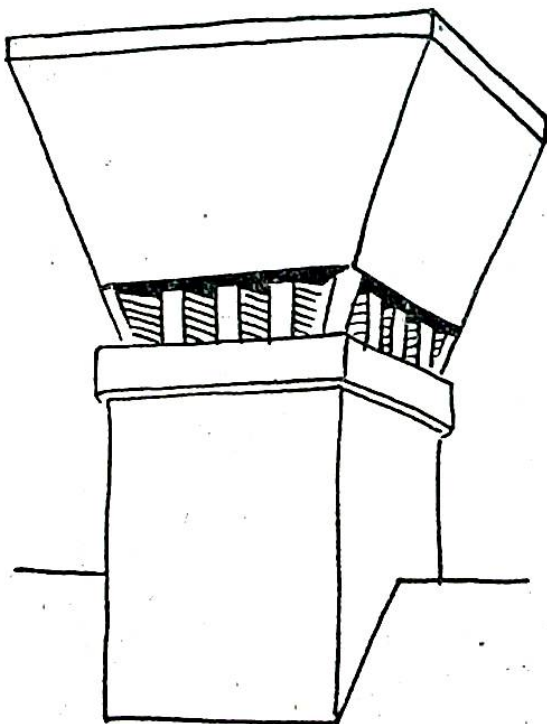
Jaroměřice
(dům F. V. Miči z r. 1729 a Stará fara).

Jaroměřice
(Fara — klášter servitů z r. 1675).

Jaroměřice (zámek — 1700—1737).

jevuje i na komínech se starými zaklenutými hlavicemi. Tato malá mistrovská díla starých českých zedníků, kteří v baroku stavěli paláce a kostely, se postupně rozpadávají. Kdyby se včas na nich opravily počáteční trhliny, jistě by se zachránily tyto vkusné, ale lehkomyšlně opomíjené architektonické články našich staveb. Bohužel, dnešní držitelé domů nacházejí se často ve finančních rozpácích a opravy odkládají. Materiál neopravován rychleji chřadne, a také dnešní zedníci i pokrývači spěchají a nedovedou vlastně ty staré památníky vkusně opravit nebo vůbec zrenovovat. Staré komíny padají se střech a potom teprve jsou nahrazovány tou nejjednodušší úpravou s nevkusnými nástavci.

Byli-li naši horáčtí zedníci, věčně zapalující své krátké fajfky, pyšní na fortelné vyvedení hlav komínů, aby do nich nepršelo a dobře táhly za každého povětrí, tak i kominičtí učňové projevovali při své práci okázalou řemeslnou zdatnost prolézáním těchto uzeninou vonících prostor. K obveselení kolemjdoucích zjevovali se svižní a usměvaví chlapi v otvorech komínů a na kalenicích střech. Černý pracovní oblek mívali zesílen koženými záplatami na loktech, kolenech a zadnici, neboť o tato místa se opírali při posouvání svého těla vzhůru dutinou komínu. O přednostech „prolézacích komínů“ mluví každý zkušený mistr kominičtí. Pro sebe by prý si postavil jenom takový, ty dnešní úzké cylindrové jsou vynálezem hamižnosti stavitelské a hoví pohodlnosti zedníků.

Donedávna bylo možno vidět nejenom v každé vsi jaroměřické kotliny, ale i ve vzdálenějších obcích našeho kraje (Slatině, Blížkovicích, Biskupicích, Kdousově, Ohrazenici, Dědicích, Lázi a j.) na nejstarších chalupách široké komíny se zajímavými hlavicemi. Aby do širokého otvoru nepršelo, byla jeho hlava zaklopena stříškou a měla někdy vzhled psí boudy, jindy byla zaklenuta jednoduchou valenou klenbou, často dokonce klenbou křížovou. Vršek býval zakončen hříbkem, kuželkou nebo aspoň hrotem. Tato zvyklost souvisela s pověrou, která sázela na kalenice doškových střech netřesky, aby nezapálil „boží posel“.

Roku 1943 spadl v Jaroměřicích poslední komín s křížovou klenbou s deputátního domku u panského dvora, který byl postaven roku 1642 za Gerharda Questenberka. V Lázi bylo možno ještě před několika lety spatřit hlavici komínu zaklenutou do gotického oblouku, nahoře zatíženého cihlami do neúplného kříže.

V roce 1956 ztratil starý svatomarkétský dům, stojící proti kostelu v Jaroměřicích, dva komíny se sdruženými křížovými klenbami. Rozložitý, jednopatrový dům byl kdysi i školou a jeho monumentální komíny odolávaly téměř tři sta let všem nepohodám, ale pro netečnost zchátraly do té míry, že postupně spadly.

Letos byly v poslední chvíli zachráněny dvě zajímavé hlavice komínů kalichovitého profilu, a to na jednoposchodovém domě, který si roku 1729 postavil za vydatné pomoci hraběte Jana Adama Questenberka hudební skladatel F. V. Míča. V tomto domě žil až do své smrti r. 1744, kdy přešel dům na jeho syna. Na domě jest pamětní deska a r. 1953 navštívil jej významný sovětský

muzikolog I. F. Belza, odborný hodnotitel Míčovy tvorby. Další dva komíny tohoto druhu jsou na budově „Staré fary“ a rovněž hrozí sesutím.

Podobný, ale masivnější profil mají četné komíny na mohutné dvouposchodové budově dnešní fary. Jest to bývalý klášter Servitů, zbudovaný v letech 1675—79 Janem Antonínem Questenberkem a zrušený roku 1784.

Na rozlehlé budově jaroměřického barokního zámku, který v letech 1700—37 budoval hrabě J. A. Questenberk, jsou celkem tři druhy komínových hlavic. Nejpočetnější jsou hlavy tvaru dlouhých dvojitých necek nad sebou. Jiný typ má hlavici barokně zvlněného profilu, podobného dvěma rakvím nad sebou.

Třetí typ hlav jest nejzajímavější. Obrácený komolý jehlan navazuje průhlednou řadou rozestavěných cihel na spodní hranolové tělo komínu. Otvory mezi cihlami působí nejen oživujícím architektonickým dojmem, ale zvyšují i tah komínu.

Některými kresbami starobylých komínů chceme upozorniti na naše lidové stavitelství, které budovalo nejen prakticky, ale i s citem pro krásu a radost ze života, jako každé zdravé lidové umění.